

De ce schimbul?

Oana MERCHEȘ

Abstract: International exchanges between libraries are an important intercultural activity and an important gesture of goodwill from one country's institutions to another. Exchanges certainly have a unique place in the history of libraries, even as more publications became commercially available. Exchange programs establish and maintain relationships with research or academic institutions for mutual profit.

(schimb internațional; cooperare intelectuală; interculturalism)

Trăim o perioadă în care se pune tot mai des întrebarea “oare bibliotecile vor continua să existe?”. Deteritorializarea informației - grație WorldWideWeb-ului – și înmulțirea motoarelor de căutare de pe Internet au transformat giganticul hipertext conținut de rețea într-o bibliotecă, cu o dinamică de creștere importantă, dar cu probleme încă mari în ceea ce privește politica de achiziții. După pătrunderea masivă a informaticii în activitatea din instituțiile tradiționale numite biblioteci, după diversificarea ofertelor pe care aceste instituții le fac publicului lor pe baza unor realizări din lumea calculatoarelor, întrebarea de mai sus a devenit obsedantă. Ea stă la baza stabilirii strategiilor pe termen lung a bibliotecilor și provoacă dezbateri la toate nivelurile în aceste instituții. Dacă rolul unei biblioteci este înțeles ca fiind acela de a asigura buna informare a publicului său, atunci se poate vedea ușor că Internetul -cu toate beneficiile pe care le aduce în informare- nu poate înlocui o bibliotecă și că nevoia de biblioteci se va perpetua în societatea umană, ele fiind justificate prin faptul ca își stabilesc politicile în raport cu un anumit public. Bibliotecile vor continua să alimenteze

Internetul cu informație bibliografică, iar Internetul își va găsi un loc în biblioteci, ca ofertă suplimentară de informare.

Încercăm să rafinăm acum chestiunea, propunând o întrebare care să aibă în vedere numai o singură activitate de bibliotecă: schimbul internațional de publicații. Deci, întrebarea ar suna astfel: “oare schimbul de publicații va continua să existe?”, la care răspunsul este – privind la starea de lucruri din biblioteca noastră – “da, desigur!”. Am reținut comentarii făcute de colegi din biblioteci din alte orașe, axate pe ideea că schimbul ar fi prea puțin profitabil pentru biblioteci, pe de o parte din cauza costurilor și, pe de altă parte, din cauza lipsei de interes a cercetătorilor și profesorilor din universitățile respective. Din fericire, la Iași există și interesul cercetătorilor pentru lecturi de specialitate de ultimă oră, și interesul bibliotecii noastre de a face schimb de publicații. Mai mult, există o excelentă colaborare între mediile academice și BCU, ceea ce nu poate decât să servească comunicării științifice realizate prin schimb internațional de publicații.

Să începem studiul prin analiza câtorva date statistice care dau o imagine a schimbului internațional de publicații al Bibliotecii Centrale Universitare “Mihai Eminescu”, așa cum sunt ele publicate în pagina de web a bibliotecii (<http://www.bcu-iasi.ro/bib-date.html>). Se poate vedea că s-au achiziționat 643 de titluri de periodice prin schimb, în vreme ce, prin abonamente făcute din bugetul bibliotecii, nu s-au achiziționat decât 110 titluri. Cu un an în urmă raportul era cam același: 613 titluri prin schimb, față de 162 prin cumpărătură. Ar fi suficient de grăitoare și numai această comparație. Dar observăm cu îngrijorare scăderea drastică a numărului de titluri de reviste străine achiziționate prin abonamente și ne întrebăm unde vom ajunge în acest ritm. Dacă în câțiva ani fondurile de la buget alocate abonamentelor ar dispărea, principala modalitate de achiziție a periodicelor străine va rămâne schimbul internațional. Schimbul presupune, și el, o anumită investiție de la buget, dar, dacă este făcut pe baza unei strategii inteligent alese, balanța valorică este net în favoarea BCU Iași. Astfel, în 2001 am avut expedieri de 131.490.191 lei și primiri în valoare de 259.977.500 lei, iar în 2002 costul expedierilor s-a ridicat la 91.551.320 lei și cel al primirilor a fost de 312.892.550 lei. La datele statistice – întotdeauna prea seci pentru a descrie sub toate aspectele o activitate complexă – ar mai fi de adăugat informații despre unele colecții de periodice, din depozitul central sau din filiale, care impresionează prin valoare (în toate sensurile) și care sunt rezultatul eforturilor specialiștilor în schimb internațional. La Seminarul Matematic “Al. Myller”, de exemplu, colecția de *Comptes Rendus de l'Academie des Sciences de Paris* este achiziționată prin schimb și este completă (începând cu volumul 1/1835!). La fel, colecția de *Le Debat* pe care o avem din

anul 1980 sau *Southern Review*, din 1965.

Ceea ce statistica nu e capabilă să arate este efortul îndoit și întreit cu care s-a plătit menținerea și chiar creșterea numărului de contacte, de parteneri, și, mai ales, balanța valorică a schimbului. O trecere în revistă a etapelor mai importante, plecând de la prima relație de schimb (vezi *Anexa 1*) ar scoate în evidență o stare de lucruri care justifică poziția de reprezentant IFLA pentru schimb internațional, calitate pe care BCU “Mihai Eminescu” a avut-o mulți ani. Cu referire la etapa de după 1990, pe aceleași coordonate, este de menționat efortul bibliotecii noastre de a obține diminuarea taxelor poștale pentru expedițiile privind schimbul de publicații, întrucât caracteristica acestei perioade se regăsește tot mai mult în planul costurilor înrobitoare ale expedițiilor externe. Să nu se înțeleagă, totuși, că problema stabilirii contactelor de schimb a dispărut. Credem cu tărie în viitorul acestei activități și dăm mai jos câteva rațiuni care ne întemeiază poziția și câteva sugestii pentru viitor.

Întorcându-ne cu gândul la situația de dinainte de anii '70, când universitățile colaborau prin intermediul bibliotecilor în ce privește schimbul de publicații, lumea încă nu se așezase chiar cu totul pe principiul profitului economic cu orice preț și mediile academice își permiteau “luxul” de a comunica direct. Implicarea bibliotecilor era, pe cât de normală, pe atât de eficientă. Ele erau instituțiile cel mai bine plasate pentru a depista eventuali parteneri de schimb de literatură științifică, pentru a stabili contracte de schimb și pentru a urmări cu rigurozitate atât buna derulare a contractelor cu partenerii, cât și gestionarea informației acumulate în acord cu nevoile concrete ale publicului lor, cercetătorii locali. Comunicarea științifică se făcea în mod natural,

cercetătorii urmărind să confrunte creațiile lor în contact cu ceilalți specialiști, colegii lor din alte părți. Bibliotecile întregeau lanțul comunicării și beneficiul era complet. Lipseau din ecuație doar banii.

Perioada “romantică” a schimbului avea să ia sfârșit odată cu concesionarea drepturilor de producere fizică a revistelor științifice unor edituri. Spre deosebire de universități, editurile sunt organizații economice care urmăresc un profit de pe urma activității lor. Pentru a-și asigura acest profit, editurile au impus, în contractele cu universitățile, clauze ce aveau să devină stânjenitoare pentru o reală comunicare între mediile academice. Din acel moment, schimbul de publicații dintre biblioteci a cunoscut o perioadă de declin, datorită interdicției sub care erau plasate revistele în privința circulației lor altfel decât pe bază de abonamente. Nenumărate răspunsuri la scrisori de propunere de întemeiere a unei relații de schimb primeau răspunsuri negative din cauza clauzelor impuse de editori. Așadar, o revistă pentru care scriu cercetătorii dintr-o universitate, alcătuită pe baza comitetului editorial, nu putea fi oferită la schimb din cauza barierei instituite de editor. Cercetătorii din universitățile bogate erau astfel lipsiți de confruntarea producțiilor lor cu opiniile colegilor de breaslă din țări mai puțin dezvoltate economic, iar cercetătorii din universitățile cu bugete modeste sau mici erau condamnați la pierderea contactului cu noutățile din domeniile lor, cuprinse în reviste ce nu puteau fi achiziționate decât prin abonament. Deși disperată, situația din comunicarea științifică a putut fi ținută la limita funcționalității, prin schimb internațional, dar cu eforturi mult mai mari și cu eficiență scăzută. Ceea ce s-a verificat pe parcursul vremii a fost importanța cooperării locale, aceea dintre cercetarea de nivel academic și

biblioteca. Dacă cercetătorii din universitatea noastră se dovedeau interesați, prin articolele lor, pentru semenii lor din lume, atunci revistele ieșene (în principal, *Analele Științifice ale Universității “Al.I.Cuza”*) erau monedă grea de schimb și s-au putut obține publicații de mare anvergură din diverse domenii, publicații pe care biblioteca n-ar fi reușit să le achiziționeze prin abonament.

Intercondiționările acestea plasează biblioteca într-o poziție favorabilă întreținerii unor bune relații de schimb internațional. Mai mult, această cooperare a luat forme mai personalizate, la inițiativa bibliotecii. Contactați de Departamentul de Schimb Internațional, membri ai Catedrei de Franceză din Universitatea “Al.I.Cuza” au acceptat să doneze din cărțile lor publicate în limba franceză pentru a fi folosite drept material de schimb în relația cu diverși parteneri din spațiul european francofon. Donațiile au fost însoțite și de sugestii de solicitări, care aveau să orienteze cererea de schimb.

Pe baza cărților autorilor francofoni ieșeni, biblioteca a primit valoroase materiale, la schimb, de la mari biblioteci din Franța și din Belgia. Mai mult, pentru că fuseseră semnalate și pe lista electronică de discuții a bibliotecarilor francezi, au apărut parteneri noi de schimb, cum ar fi Centre International de Documentation Marguerite Yourcenar și Bibliotheque Universitaire de Nantes. Iată un model de conlucrare între cercetători și bibliotecă, model ce poate fi “popularizat” în sfera academică ieșeană.

Pe aceleași coordonate s-ar putea înscrie o serie de seminarii, cu participarea editorilor științifici ai diferitelor serii ale Analelor, cu cercetători din spațiul academic ieșean, cu bibliotecari specializați în schimb internațional de publicații. Ideea urmărită

ar fi aceea a profitului provenit din cooperarea mai strânsă dintre părțile implicate în comunicarea științifică: cercetători-autori, editori științifici, producători de carte, bibliotecari, cercetători-cititori. Lanțul este, sperăm, sugestiv pentru a semnala tuturor cât de necesară este cooperarea pentru asigurarea unui schimb de calitate.

În încheiere, considerăm util să mai spunem o dată că avem o poziție privilegiată, ca bibliotecă, în ceea ce privește schimbul internațional de

publicații și că avem toate motivele să considerăm această activitate drept un mijloc eficient de achiziție, pentru care merită făcute eforturi și în continuare. Dacă dinamica lumii bibliotecilor este astăzi mai mare decât în orice epocă anterioară, dinamica schimbului internațional iese în evidență și mai mult. În plus, este componenta care solicită în cel mai înalt grad imaginație, rigoare, elasticitate, dar și urmărirea constantă a scopului fundamental: servirea beneficiarilor.

